

Dorith Weinrauch

*Asta este Timișoara pentru mine:
un cuib în care ți-e cald,
te simți bine, ești ocrotit, ești iubit...*

Într-un martie însorit, într-un sătuc francez, Dorith din Germania, Erica din Israel și cu mine am stat de vorbă și ne-am amintit. O știu pe Dorith de când era fetiță și de pe atunci m-a frapat aerul ei candid și încrezător, pe care și l-a păstrat întocmai. Cu privirea deschisă și râsul cristalin, ne-a povestit cu o franchețe dezarmantă despre copilărie și părinți, despre Timișoara din anii '80, despre viața acolo, așa cum a trăit-o și a simțit-o ea.

Sunt Dorith Weinrauch, m-am născut în 7 mai 1960, la Timișoara. Locuiesc actualmente în Germania, în Bad Homburg.

M-aș considera bănățeană sau timișoreancă, dar părinții mei vin din cu totul altă zonă: tatăl meu, Fromi Weinrauch, provine din Moldova, de la Târgu Neamț, iar mama, Tea Shapira, din Bucovina, de la Câmpulung Moldovenesc. S-au cunoscut la Piatra Neamț, la o verișoară a mamei, la care a fost invitat „întâmplător” Fromi. Au venit împreună la Timișoara, iar trei ani mai târziu, m-am născut eu.

Am locuit pe bulevardul Mihai Viteazul, la început, într-o locuință de o cameră; ambii părinți erau doctori, dar așa era pe atunci. Baia, bucătăria și WC-ul erau într-o aceeași încăpere și noi stăteam toți trei într-o cameră; și totuși am amintiri foarte plăcute din copilărie. Mai târziu ne-am mutat în Fabrik, pe strada Galați, și acolo am locuit în condiții normale. Tatăl meu a fost medic de familie, era cunoscut în Timișoara. Mama a fost stomatolog la Policlinica 1. Eu mi-am petrecut partea școlară a tinereții în cinci școli diferite, așa că am cunoscut toată generația mea destul de bine. Am fost la grădinița germană, iar acasă la noi se vorbea germană, datorită faptului că bunica mea provenea din Bucovina.

Tata vorbea germană?

Nu prea bine. A învățat germană la Timișoara. Părinții mei vorbeau românește cu mine, eu vorbeam germană cu bunica mea. În general, spre deosebire de majoritatea evreilor din Timișoara, care erau vorbitori de limbă maghiară, evoluția mea a fost pe altă direcție. Am mers la o grădiniță și apoi la o școală cu limba de predare germană și, chiar dacă sună cumva curios, am crescut într-o cultură germană, iar bucătăria era austriacă. Pe când aveam în jur de trei-

patru ani și ambii părinți lucrau, mă lăsau la vecini, care vorbeau ungurește, așa că vorbeam și ungurește când eram mică, dar nimic nu mi-a mai rămas acum din cunoștințele de maghiară, de atunci. Înțeleg ceva, dacă știi despre ce-i vorba.

Bunica a venit mai târziu la Timișoara, când aveam nouă ani; până atunci, mergeam eu la ea, la Câmpulung Moldovenesc, unde am fost foarte, foarte fericită. Era o curte mare, o casă frumoasă. Erau o mulțime de evrei, toate sărbătorile le am și acum foarte clar în fața ochilor, comunitatea, construcția de *Sucot*¹, toate tradițiile erau păstrate. Era societatea tradițională a bunicilor mei, cu copiii și nepoții lor.

Se gătea cașer?

Nu, deși nu sunt sigură, poate că era *cașer* fără să-mi dau seama, nu s-a vorbit despre asta. Nu a existat religiozitate în familia noastră, poate mai degrabă în familia tatălui meu, la Târgu Neamț. Acolo se vorbea idiș în casă, bunicul meu își făcea rugăciunea în fiecare zi, dimineața și seara, dimineața își punea *tefillin*. Țin minte că tot ritualul ăsta era foarte impresionant pentru mine și îl am și acum în fața ochilor. Bunicul din partea lui tata era, deci, totuși religios. Acolo cred că mâncarea era *cașer*. La noi acasă, deoarece ambii părinți lucrau și era tot timpul un du-te-vino, nu am păstrat niciun fel de tradiție, dar mergeam de sărbători la sinagogă. Le am în amintire ca evenimente foarte plăcute și înălțătoare, pe care le așteptam chiar cu plăcere. Un timp, sporadic, am fost și la Comunitate, am cântat în cor, deci aveam o conștiință clară că aparțin acestui popor, fără însă a respecta tradițiile în mod regulat sau disciplinat.

Fără ca religia să joace vreun rol.

N-a jucat niciun rol, dar totdeauna am spus că suntem evrei. La școală, când am fost întrebată, nu a fost niciodată vreo problemă, toată lumea știa.

Nu ai suferit din cauza antisemitismului?

Nu, nu, nu. Din contră. Și acum, dacă sunt la Timișoara și se află că sunt fiica tatălui meu, se vorbește cu respect. Și atunci, și acum... Întotdeauna m-am simțit privilegiată.

Fromi Weinrauch era o personalitate cunoscută și foarte respectată în toată Timișoara.

Așa a și fost... Nu știi să fi fost antisemitism în Timișoara. Noi nu l-am simțit.

De ce ai schimbat cinci școli?

Am schimbat cinci școli... Marc zice că precis din motive disciplinare. (*Râde*) Dar a fost altfel. Întâi, am fost la școala germană și după-amiezele la școala de muzică. După aia, am crezut că vreau să devin pianistă și m-am mutat cu totul la Liceul de Muzică, cu tot cu școală. Dar am constatat că n-o să devin pianistă și vreau să devin medic și m-am mutat la Liceul Pedagogic care, exact la doi ani după ce am ajuns acolo, s-a transformat în liceu pur pedagogic, deci puteai deveni numai învățătoare. Atunci m-am mutat la Loga. Și, când am ajuns la Loga, acesta a devenit liceu de matematică-fizică, dar eu în continuare voiam să fac medicină și atunci m-am mutat la liceul din Iosefin, unde se preda, în sfârșit, chimie-biologie și de unde s-a mers la medicină. Deci a fost un lanț de împrejurări, nu am avut niciun motiv special.

Ți-a venit greu să te adaptezi?

---

¹ Sucot – sărbătoarea corturilor, a recoltei.

Nu, nu, chiar deloc. Acum, când aud că un copil se mută, părinții fac din asta o problemă întreagă. Eu nu am avut nicio problemă și întotdeauna am fost bine primită. Sigur, și datorită faptului că am învățat bine și atunci sigur că te impui mai ușor oriunde ești. Dar nu a fost neplăcut. Și acum, privind înapoi, îmi dau seama că așa am cunoscut o grămadă de oameni. Deci, pentru mine, această peregrinare a fost un câștig.

Plecăm sau nu plecăm?

Iudaismul, Holocaustul sau antisemitismul erau subiecte de conversație la voi în casă?

Singurul subiect de conversație care m-a acompaniat toată copilăria a fost plecarea în Israel. Țin minte din fragedă copilărie, când ne jucam sub masă cu Victor Leibovici și cu Țucu Ruso și ne construiam corturi din pături și eram acolo printre picioarele părinților care stăteau la masă, asta auzeam noi în fiecare sâmbătă când se întâlneau: *Plecăm sau nu plecăm?* Și am impresia că așa de tare mi-a intrat ideea în cap, că trebuie făcut ceva, încât, după ani de zile, mi s-a părut că nehotărârea asta e deja nelalocul ei. Așa că până la urmă am plecat singură. Și abia atunci au venit ei după mine. Dar asta auzeam tot timpul: *Plecăm sau nu plecăm?* Toată copilăria.

Se ascultau știrile?

Europa Liberă, bineînțeles. Sunetul ăla neclar de radio m-a însoțit toată copilăria, toată viața, totul era... bâzâiala aia de Europa Liberă, care era sursa de știri.

De ce nu au luat părinții tăi decizia de a emigra?

Pentru că, de fapt, trăiau foarte bine acolo. Clar. Din toate punctele de vedere. Am trăit foarte bine. Era să schimbi vrabia din mână pe cioara de pe gard. Nu știai unde ajungi, ce se va întâmpla, nouă nu ne-a lipsit nimic, ăsta e adevărul adevărat.

Și care era motivația pozitivă?

Cred că era numai ideală, o motivație ideală că ar trebui plecat. Sigur că în România a fost tot timpul consensul că nu este libertate și nu poți vorbi ce vrei și nu poți călători. Dar, în esență, trebuie să spun că nu era chiar așa. Noi am călătorit, e drept că nu împreună. Din '65 sau '67 am călătorit toți, dar niciodată împreună; dar am fost în străinătate, pentru că, asta este interesant, pentru că evreii puteau pleca oricând², deci nu aveau motiv să nu-i lase să plece ca turiști. În cazul nostru, asta era realitatea. Deci evreii nu aveau nevoie să plece și să rămână în străinătate ilegal, fiindcă, dacă voiau să plece, puteau să plece oficial. Noi am călătorit: când părinții mei erau în străinătate, eu rămâneam zălog. Eu am fost când am avut optsprezece-douăzeci de ani, am văzut toată Europa, plecând din România. Sigur că nu stăteam la hotel, ci mergeam de la o cunoștință la alta, dar am călătorit mult.

Crezi că evreii erau privilegiați, adică primeau un pașaport de turist, pentru că se pornea de la ideea că oricum nu rămân, ei având posibilitatea de a imigra în Israel?

Da. Sigur că nu toată familia. Asta era problema. Totdeauna trebuia să rămână unul din

---

² Se referă la posibilitatea (intermitentă) a evreilor de a imigra în Israel.

familie amanet. Deci nici măcar asta nu era adevărat, că nu se putea călători. În ce privește lipsa de libertate de exprimare, sigur că nu puteai să vorbești oriunde ce voiai, dar în societățile noastre închise, cu prietenii mei, cu prietenii părinților mei, sigur că s-a vorbit orice, oricând. Lipsa asta de libertate, de fapt, eu n-am simțit-o. Să fim sinceri, toată lumea, sau cei mai mulți care au plecat, au plecat din motive economice. Țsta este adevărul adevărat. Eu nu văd alt motiv pentru mine; nu vreau să vorbesc pentru alții. Cred totuși că plecau din motive economice, ca să-și construiască o viață mai bună.

Nu ai simțit regimul comunist ca ceva apăsător?

Nu, deloc. Sunt convinsă că alții au trăit foarte, foarte rău, dar trebuie să recunosc cu rușine că eu n-am avut contact cu ei. De lucrat, am lucrat la spital, nici măcar într-o fabrică, cum ar lucra un inginer, ca să văd cum trăiesc, gândesc și vorbesc muncitorii.

Tata și mama

Ce te-a motivat să studiezi medicina?

Cred că niciodată nu m-am gândit la altceva decât să studiez medicina. Tata era medic, îl admiram, îl idolatrizam, el era cel mai tare și cel mai mare, și m-am gândit că așa aș vrea să fiu și eu. Într-adevăr, e o meserie cu care poți oriunde și oricând să lucrezi și să trăiești bine. Cum zicea tatăl meu, „n-o să te îmbogățești, dar o să trăiești totdeauna bine”. Și așa a și fost. S-a dovedit că a avut dreptate și asta e probabil independent de regimul în care trăiești, că-i capitalist, că-i comunist, așa este. Și trebuie să spun că, până în ziua de azi, după 25 de ani de muncă, continui să-mi fac meseria cu foarte mare bucurie și chiar mă simt mulțumită în fiecare dimineață când mă duc la cabinet.

Poți să faci un portret al tatălui tău? Era o personalitate. El face parte din istoria Comunității din Timișoara, din istoria Timișoarei. Ca medic, ca om, ca evreu.

După părerea mea, care, bineînțeles, este foarte, foarte subiectivă. (Râde.) Era nou-venit în Timișoara, ceea ce în Banat înseamnă că trebuie întâi să te afirmi, mai ales dacă vii din Moldova. Este o ierarhie sau era o ierarhie în România, în privința asta. A venit la Timișoara; și întâi s-a dus la cursuri de germană, după aia a învățat ungurește, bineînțeles că totul nu foarte bine, dar a reușit să comunice în limbile locale. Probabil că așa și-a creat intrarea în societate. Era un om deschis, simpatic, glumeț, un doctor bun și încetul cu încetul a devenit cunoscut în toată Timișoara. Ajuta oamenii, nu vreau să zic acum că a fost un idealist și că nu ar fi contat pentru el deloc partea materială, dar a ajutat și independent de recompensă. După ce a murit, când mergeam la Timișoara, auzeam: „Ah, fiica doctorului Weinrauch, da...” O grămadă de femei au început să suspine: „Vai, ce bărbat frumos, ce bărbat inteligent era!” Mi-am dat seama, asta nu știam eu ca și copil și n-a ajuns la urechile mele atunci, că a fost iubit în mai multe privințe.

Era un șarmeur, dar și un intelectual adevărat.

Până în ziua de azi îl citez cu diferite proverbe, înțelepciuni de viață, pe care mi le-a spus și care, constat acum, când am și eu cincizeci și de ani, că sunt valabile și transmit înțelepciune. Da, într-adevăr, făcea parte din intelectualitatea timișoreană sau, mai exact, intelectualitatea

medicală timișoreană. Cred că și din motivul acesta i-a fost relativ greu să plece. Era timișorean, devenise timișorean și era cineva în oraș. Între timp, am devenit și eu cunoscută în cartierul în care am cabinetul la Frankfurt, dar căldura aceea de cuib, care era la Timișoara și pe care o simt până-n ziua de astăzi, n-o mai primesc niciunde. Asta este Timișoara pentru mine: un cuib în care ți-e cald, te simți bine, ești ocrotit, ești iubit, ești apreciat, ești admirat. Așa ceva nu mai găsești altundeva. Nu știu dacă părinții au știut treaba asta atunci, însă eu o simt foarte clar. Dar m-am adaptat, m-am integrat, trăiesc bine.

Există un specific timișorean?

Cred că este ceva românesc. Căldura asta sufletească. Are ceva cu mentalitatea, de fapt, a românilor. Cum să zic, această mentalitate am avut-o și noi. Am crescut acolo și am preluat asta. Evreii se integrează peste tot unde trăiesc și cred că această căldură sufletească este, de fapt, una dintre calitățile românilor, care a fost preluată și de comunitatea evreiască de acolo.

O anumită structură sufletească. Dacă erai întrebată vreodată, ce spuneai, ce ești: româncă, evreică, timișoreană?

Evreică, întotdeauna. Dar mediul acesta mi-a priit și îmi priește și azi. Când mă duc la Timișoara și mă întâlnesc cu cineva, cu oameni cu care m-am cunoscut înainte, de fiecare dată aud: „Ah... fiica lui Fromi...” Asta mă pune imediat într-o lumină plăcută și imediat mă simt foarte bine.

A fost vreodată o problemă pentru tine că ești „fiica lui Fromi” și nu ești „Dorith”?

Nu, a fost bine acolo. De fapt, am fost numai elevă și studentă în Timișoara; și era bine. Un lucru s-a întâmplat în schimb după aia, în Germania, cu care poate că i-am provocat tatălui meu o durere pe care n-a meritat-o. Când mi-am deschis cabinetul din Frankfurt, aveam 29 de ani; și era și el deja în Germania. Ar fi vrut să intre și el în cabinet și ar mai fi putut cu siguranță să lucreze. Atunci m-am revoltat într-un fel și mi-am zis că, dacă el va începe să lucreze aici, cu mine, va fi ca și cum el mi-a construit cabinetul. Și iarăși o să fiu „fiica lui Fromi”. Asta cred că l-a durut, din păcate. Dar a fost actul meu de eliberare din statutul de „fiica lui Fromi” și nu am vrut să lucreze cu mine în cabinet. Am făcut totul singură. Începând de la 29 de ani... Am știut că îi provoc o durere, dar trebuia să-mi găsesc și eu identitatea și să nu rămân, la 30 de ani, „fiica lui Fromi” pe veci, în altă țară, în alt oraș, în altă generație. Acesta a fost actul meu de eliberare.

Era necesar să te desprinzi...

În Timișoara și până am plecat, nu m-a deranjat deloc. Mi s-a părut o sursă de mândrie. Am avut numai de câștigat din statutul de „fiica lui Fromi”, care nu mi-a făcut niciodată niciun rău, din contră. Și în facultate. Numai bine mi-a făcut, dar totuși am simțit că trebuie să mă eliberez.

Mama ta, Tea, a fost cumva și ea în umbra lui Fromi?

Da. A fost mereu în umbra lui. Pe de o parte, nu merita asta, pentru că mama este un om foarte valoros; pe de altă parte, s-a complăcut. Ea este genul pasiv, e liniștită, docilă. Nu a deranjat-o poziția asta, dimpotrivă.

Ce a însemnat ea pentru tine? Ce înseamnă ea azi pentru tine?

Nu suntem niciodată pe aceeași lungime de undă, n-am fost și nu vom fi. Acum nu se mai poate schimba mare lucru. Întotdeauna am avut alte trăiri, alte vederi, alte păreri, am văzut lumea altfel. Dar, în ceea ce privește educația, ceea ce la Timișoara era extrem de important, ea m-a învățat ce se face și ce nu se face. Tatăl meu era pentru suprastructură; dar, în viața de zi cu zi, ea m-a învățat un comportament civilizată, ce se îmbracă, ce se face, ce se potrivește, asta era de resortul ei. Ziceam că n-am fost pe aceeași lungime de undă, în schimb, pe măsură ce îmbătrânesc, încep să înțeleg tot mai mult ce zicea ea și ce gândea ea, lucruri care mă deranjau în tinerețe. Acum pot și eu să simt ce a simțit ea, pentru că acum am și eu un copil și înțeleg de ce a zis anumite lucruri. Sunt, probabil, aceleași lucruri care-l deranjează acuma pe Marc. Dar asta este mersul vieții.

Care a fost relația lui Marc cu părinții tăi?

Ah, extrem de bună; și este la fel până în ziua de azi.

Cum își amintește Marc de tatăl tău?

La fel ca mine, ca de ceva strălucitor... Și acuma îl mai citează și zice: „Asta ar fi spus bunicul meu acum”. Iar cu mama mea are o legătură sufletească extrem de strânsă. Cu toate călătoriile și studiile și petrecerile lui, se duce cel puțin o dată pe săptămână la ea, iar dacă mergem undeva, zice: „la-o și pe Oma”. Mergem la Bad Homburg la cumpărături: „Hai, ia-o și pe Oma, să nu stea singură”. Asta mă bucură enorm de mult, cred că el i-a dat ei mai mult decât i-am dat eu. Mă bucur pentru ea, că a mai apucat să trăiască această căldură sufletească din partea lui, pe care eu i-am dat-o probabil prea puțin.

Relația dintre mamă și fiică este, de regulă, dificilă. Te-a dat nepotului foarte mult și pentru că putea să fie mai îngăduitoare cu el.

Bineînțeles, ca bunică poți să fii mai tolerantă. Dar când s-a născut Marc – asta e proverbial! – mama a zis: „Acum o să mă iubească și pe mine cineva”. A fost dureros! Dar s-a împlinit.

Despre timișoreni, nemți, evrei

Ideea emigrării era prezentă din copilărie, dar te-ai simțit acasă la Timișoara. De ce ai plecat?

Pentru că mi-a fost inoculat acest gând din copilărie. Cred într-adevăr că a fost așa, aveam ideea că trebuie plecat. Se va pleca. Sigur că a intervenit atunci și o problemă în viața profesională. Eram trimiși prin niște sate, în Moldova, nu știu unde. Asta era foarte neplăcut și prin asta au trecut colegii noștri care au rămas în România. Eram în stagiatură, un an și jumătate de stagiatură am fost în Timișoara. Aș mai fi avut un an jumătate, dar după aia, ajungeam undeva la sat, în Oltenia, în Moldova, nu știu unde; și asta într-adevăr ar fi fost... În sate fără apă, fără curent, te deplasai cu căruța, asta a trăit prietena mea. Nu era o glumă și sigur că acesta a fost un motiv foarte concret și foarte clar de plecare.

Când ai sosit în Germania, ce te-a frapat în mentalitatea germană?

Trebuie să recunosc că mi se potrivește foarte bine mentalitatea germană. Timișoara era un oraș cu influențe austro-ungare și germane, deci nu am ajuns undeva unde totul era străin. Știam limba, iar mentalitatea lor mi se potrivește. Sunt direcți, sunt clari, sunt punctuali, au calitățile lor recunoscute, disciplină, etică de lucru; în general, toate astea mi se potrivesc foarte

bine. Ce am observat la oamenii de care m-am apropiat, pe care i-am numit prieteni, este că ajungi cu ei la un punct în care ei nu mai înțeleg ce vorbești. Vine momentul acela când un alt timișorean ar ști exact la ce te referi, dar un german se uită la tine de parcă ai vorbi o limbă străină. Există o limită, există o barieră la care ajungi la un moment dat. Dar în viața de toate zilele asta nu contează; asta se întâmplă numai cu oamenii de care încerci să te apropie mai mult. În general, mă simt bine în Germania. Dar când vin din concediu, simt că vin acasă.

Se povestea acasă despre anii de război?

Da, mai mult mama povestea. Familia ei a fost deportată în Transnistria. Știu că erau mulți oameni într-o cameră și că mama dormea pe o masă. Era mică, o fetiță de nouă ani. Norocul lor a fost că bunicul meu a găsit de lucru la o fabrică de zahăr, așa că problema mâncării era rezolvată. El lua de acolo zahăr și îl schimba pe alte produse. Pe zahăr a putut să-i cumpere și ore particulare cu învățători sau profesori de acolo. Deci s-a creat un microcosmos în care s-a supraviețuit. Au plecat cu ce-au putut să ia în mână, asta mi-a povestit, o valiză fiecare, și au fost duși în Transnistria. Au avut noroc. S-au întors cu toții.

Avea vreun resentiment față de nemți, față de români?

Nu, îi place în Germania. Nu pot să spun că a fost vreo problemă. Era mică pe atunci. Am stat de vorbă mult și cu bunica mea, mama mamei, care a trăit asta ca om adult, dar nu am aflat multe. Probabil că e vorba de aceeași refulare, nu mai vrei să-ți aduci aminte. Poate nu mai vrei să știi. Poate este o inhibiție de protecție. Nu i-a văzut pe nemți ca dușmani. Mai degrabă am auzit despre ruși care, de fapt i-au eliberat, că ar fi fost extrem de brutali. Iar ucrainenii au fost foarte brutali, barbari și cruzi.

Erica³: *Să trăiești ca evreică în Germania este altceva decât în România?*

Da, da, e puțin altfel. Nu știi dacă e vina nemților, dar în orice caz nu mă grăbesc să spun pacienților că sunt evreică. Când întreabă: „De unde veniți?”, răspund: „Vin din România”. Nu este o minciună. Dar nu spun că sunt evreică, nu de frică, ci mai mult din motive de ordin profesional, în sensul că nu are rost să pierd, eventual, pacienți din cauza asta. Am avut un caz interesant. Am o pacientă, o palestiniană care trăiește în Germania, în Frankfurt; și ea m-a citit. A fost foarte interesant. Ea a zis direct, nici nu m-a întrebat: „Sunteți evreică”. Și am zis: „Da”. N-am vrut să mint.

A revenit?

Da, cum să nu, e extrem de drăguță și prietenoasă și nu s-a schimbat nimic. Dar vreau să zic că, din toți nemții pe care i-am cunoscut, ea m-a simțit și m-a întrebat direct.

Nemții sunt mai discreți.

Mai discreți, da. În orice caz, eu sunt de părere că nici în România, nici în Germania, nici altundeva, nu trebuie tot timpul accentuat acest lucru. Dacă sunt întrebată, nu mint niciodată. Dar nu cred că trebuie tot timpul să atenționez lumea că eu sunt evreică. În Timișoara se știa, nu era nevoie să spun. Iar acum nu țin neapărat să spun.

Ce înseamnă să fii evreu?

---

³ Erica Cohen, n. Junger (vezi interviul) era prezentă la convorbire.

În primul rând, cred că am o anumită fizionomie, se pare semită, care nu e neapărat comună, nici în România și nici în Germania. Cu asta începe totul, toată lumea vede că sunt altfel. Din ce motiv... ori se întreabă, ori nu se întreabă. Cred că există o mentalitate, anumite elemente spirituale, pe care le-am primit prin educație, prin discuțiile cu bunicii, prin bunicul meu care se ruga. Totul a intrat în personalitatea mea, fără a fi ceva hotărâtor, pe lângă alte lucruri.

Te simți mai apropiată de o etnie sau de alta?

Nu. Cred că am ceva în comun cu timișorenii, indiferent dacă sunt evrei sau nu; nu văd nicio deosebire. Avem amintiri comune, avem o limbă comună, am primit cam aceeași educație, am citit aceleași cărți. Deci, indiferent că e evreu, german, român, esențial este că e din Timișoara. Nu de la București, nu de la Iași. Dacă e din Timișoara, într-adevăr se simte o comunitate de sentimente, de gânduri și trăiri, totul este comun.

Cât de des mergi la Timișoara?

Am fost des în ultimii ani, în medie de două ori pe an.

Ai observat vreo schimbare?

Din păcate, negativă, așa zice eu, în mentalitatea celor rămași acolo. Toată energia și-o folosesc pentru a câștiga bani, indiferent cum, unii cinstit, alții mai puțin cinstit, alții la un nivel, alții la altul, totul se-nvârtește în jurul banilor. Mentalitatea s-a schimbat. Viața pe care am avut-o noi era ruptă de materialism, nu avea nicio importanță dacă aveai mai mulți sau mai puțini bani; în general, aveai o locuință și o Dacie. Și aveam uniformă la școală, asta egaliza. Partea asta a dispărut complet. Nu vreau să-i judec, sigur că vor și ei să aibă ce au alții, ca în Germania, de exemplu. Dar eu vin acolo ca musafir și caut ce am lăsat. Și nu mai găsesc.

Este un capitalism de junglă. Nu e ca-n Germania.

Nu e încă rafinat. Și era o viață, o intelectualitate, o atmosferă! Se citea, se mergea la concert, se mergea la operă. Toată lumea era la operă dacă era ceva. Asta s-a dus. Eu nu am nimic împotriva, le doresc din tot sufletul să le meargă bine, dar viața spirituală, sufletească, pe care am lăsat-o, nu o mai găsesc. Parcă am luat noi ce a fost bun și am plecat.

Marc a fost la Timișoara?

Marc a fost la Timișoara de cel puțin trei, patru ori.

Te înțelege când îi vorbești de trecut?

Mă aude, dar nu mă înțelege. Mă ascultă, mă aude, dar nu pot să zic chiar că înțelege. M-a întrebat odată, dar e drept că era încă mic, dacă pe vremea noastră exista cadă. I-am zis: „Nu, făceam baie în butoi”. (Râde.) Nu știu dacă mă înțelege când îi povestesc, dar și el este puțin altfel. S-a infiltrat ceva din spiritul timișorean, prin bunici, prin limba pe care a auzit-o acasă. Am vorbit tot timpul românește, el înțelege și vorbește cu accent nemțesc, e amuzant când îl auzi. I-am transmis ceva și mă bucur de asta.

Interviu realizat de **Getta Neumann**, Esery, Franța, martie 2012.

Publicat în *Destine evreiești la Timișoara. Portretul unei comunități*. Editura Hasefer, 2014. Ediția II, 2018